

Crkveni auktoritet prema tomizmu i drugim katoličkim školama.

Dr. Fra Karlo Balló.

(Svršetak)

III. FRANJEVAČKI I DOMINIKANSKI IDEAL.

Jedan od najvećih dominikanskih učenjaka u naše doba, O. Mandonnet energično je branio tezu, da je sv. Dominik: »Prvi ministar prosvjete u Evropi.«¹ Dominik je htio da riješi teški školski problem, koji je toliko mučio Crkvu u 13. vijeku: htio je formirati profesore, i stoga je osnovao red učitelja. Ordo Praedicatorum = Ordo Doctorum!

Ovu tezu pobijali su razni povjesnici, kao Scheeben,² Oliger³; ona i kod dominikanaca ima protivnika.⁴ Scheeben veli: »Dominik

¹ Mandonnet P., O. P., Saint Dominique, l'idée, l'homme et l'oeuvre, Gand 1921 107: »Saint Dominique a été le premier ministre de l'instruction publique qu'ait connu Europe«; Siger de Brabant et l'averroïsme latin au XIIIe me siècle, Louvain 1911, 295 sqq.; La crise scolaire au début du XIIIe siècle et la fondation de l'Ordre des Frères—Prêcheurs, u Revue d'histoire ecclésiastique XV (1914) 34—49: »Ce qu'il importe de signaler ici, c'est que ce caractère lui fut propre dès la première heure de son institution, et qu'il le reçut en vue de résoudre le grave problème que nous avons signalé: fournir des maîtres pour l'enseignement des sciences sacrés«.

² Scheeben H. Ch., Der heilige Dominikus, Freiburg i. B. 1927, 150.

³ Oliger, u Antonianum VIII (1933) 140. Laurent O. P., u Monumenta Ord. Fr. Praed. Historica, sv. XV, Paris 1933, stavio je, kako i Berthier i drugi dominikanci stavljaju, dekrete Lateranskoga sabora od 1215 de magistris scholaribus, zatim bulu »Super speculum«. Oliger ističe, da ti dokumenti nemaju dominikanski karakter: »Certo anno 1215, quo haec decreta lata sunt, S. Dominicus de studiis in Universitatibus non cogitabat«.

⁴ Isp. Lamarche, O. P., Saint Dominique et l'Apostolat, u Miscellanea Dominicana, Roma 1923, 74—82. Str. 75 navada O. Gilleta, Les Dominicains, Leur raison d'être, koji veli: »Il n'est pas manifeste que Dominique associa dans sa pensée à la mission apostolique de son Ordre des fonctions scolaires aussi essentielles et étendues qu'elles le furent effectivement dans la suite, quoique de très bonne heure«.

osniva red propovjednika, a ne profesora. On je bio apostol, a ne profesor.«⁵

Mandonnetova teza posebno je mila dominikanskim pantomistima. Dominikanci su imali »misiju da odgoje velikog teologa i filozofa«. Oni su na taj način postigli ono, što je upravo svrha njihova reda. I kad su »ga odgojili — piše o. Bošković — i kad je taj genij rekao svoju riječ, kad je taj mukli vol zamukao tako jako, da ga je čuo cijeli svijet, Crkva je vidjela u njemu najautentičniji izraz svoje nauke... Ona ga je otela dominikancima... Oni imaju nauku i Naučitelja Crkve.«⁶

A franjevci? Oni su imali drugi cilj. Dok su dominikanci vojevali pod lozinkom *i s t i n e*, franjevci su uzeli kao geslo: »ljubav«. Postavili su Krista-Kralja kao središte i teologije i filozofije. »Razumljivo je — veli o. B. — da se ovdje radi o dijametralnoj oprečnosti i da se ova dva pravca ne će nikada sastati.«⁷

Promotrimo dakle ukratko zajedničke točke i razliku između franjevačkog i dominikanskog ideala. Mi ćemo vidjeti, kako se lijepo može zamisliti dominikanski red, jednako kao i franjevački, bez ikakove sveučilišne katedre, ali ga nije moguće predočiti bez propovjedaonice.⁸ Vidjet ćemo, kako su istina i ljubav dva krila kojima se Bog može dohvatiti, kako se dominikanski i franjevački ideal upotpunjuju, a budući da se upotpunjuju niti se isključuju niti poistovjetuju.

1. Sv. Franjo i sv. Dominik. — Dne 15. kolovoza 1217. šalje Dominik svoje učenike po čitavom svijetu. Nijesu to bili profesori ni učenjaci, nego, kako veli Jordan Saksonski, nasljednik sv. Dominika: »exiguae litterati et simplices«.⁹ Od 17 drugova sv. Domi-

⁵ Scheeben, cit. dj., 150: »Dominikus gründet einen Predigerorden, keinen Lehrorden. Er war Apostel, nicht Professor. Diese Feststellung mag manchen Leuten nicht genehm sein«.

⁶ A. N., 36.

⁷ A. N., 11.

⁸ Lamarche, cit. čl., 75: »On peut à la rigueur, sous l'empire des circonstances, concevoir l'Ordre dominicain sans une seule chaire universitaire: ce serait tout au plus la mort apparente; impossible de se le représenter hors de la chaire chrétienne: ce serait la mort réelle«.

⁹ »Paucos primum Fratres secum habuerat et eosdem ut plures exiguae litteratos et simplices; illos mittens sparsim per ecclesias dividebat, ut filiis huius saeculi secundum suam prudentiam iudicantibus potius id quod fuerat inchoatum diruere, quam magna instruere videretur. Quos autem mittebat, orationum adiuvabat suffragiis; et virtus Dei erat ad multiplicandum eos« (Jordanus de Saxonia, De initiis Ordinis, ed. Berthier, Fri-

nika — nadodaje O. Lamarche O. P. — samo je jedan imao vremena i zgrade da postigne stupanj učitelja. Dakle, Dominik u početku — nije imao pred očima ni učitelje ni doktore, nego apostole. Podi i propovjedaj, kako sam i ja propovjedaćo ima 12 godina po nagovoru Petra i Pavla. Podi i propovjedaj: zato si odabran!¹⁰ To je ideal sv. Dominika, ideal dominikanskog reda!

Poverello čuje glas koji mu govori: »Podi, Franjo, popravi kuću moju, koja se ruši!« Oko Franje kupe se mnoštva. Već god. 1221. nalazimo na kapitulu u Porciunkuli 5 hiljada braće. Franjo im saopćuje svoj ideal: Podite, propovjedajte evanđelje!¹¹

Obnova i spas čitavog čovječanstva! To je dakle ideal i Franje i Dominika. Prosjački su redovi shvatili i izvršili onu naredbu: »Podite po svemu svijetu i propovjedajte evanđelje!« Ipak i Franjo i Dominik išli su svaki na svoj način zajedničkom cilju: svaki je na svoj način nastojao ostvariti jedan djelčić onoga ideala, za kojim moraju težiti sva vremena i svi narodi; kušali su predočiti patnom čovječanstvu s raznih gledišta sliku najvećega dobra, sliku života Boga-Čovjeka. Dok je Dominik nasljedovao ponajprije javni život Isusov, a da zato nije zanemario unutarnost, Franjo nasljeduje Isusa u Betlehemu, Egiptu i Nazaretu, u samoći molitve, u siromaštvu i poniznosti. Htio je najprije primjerom pokazati kolika je i dužina i širina i dubina i visina neizmjerne ljubavi Srca Isusova, ali zato ne zaboravlja da to i riječima izrazi. Dominikanci su bili dužni propovjedati »verbo pariter et exemplo«, a franjevci više primjerom nego riječju: »plus exemplo quam verbo«. Zato se i zove dominikanski red: »Ordo Praedicatorum«, a franjevački: »Ordo Seraphicus«. No kao što se u Kristu ne protive riječi i djela, nauk i praksa, svjetlost i ljubav, um i volja, tako jednako ni kod Franjinih i Dominikovih sinova praktično evanđelje ne smije isključivati teoretsko, i obratno! Na putu, kojim Dominik hoće da dođe k cilju zahtijeva se znanje.¹² Franjo je odabrao put srca. Osobno nije mario

---

burgi 1891, 19). Isp. Antonianum VIII (1933) 140. Oliger nadodaje: »Longe sane hic absumus ab aequatione Praedicator-Doctor, a quibusdam gratis proclamata«.

¹⁰ Lamarche, cit. čl., 75.

¹¹ F e l d e r, Storia degli studi scientifici nell'Ordine Francescano, talij. prijevod od Ignacija da Seggano, Siena 1911: L'Ideale di S. Francesco d'Assisi; Hygonet Marie—Bernard, Les Franciscains hier et aujourd'hui, Bordeaux s. a.; Gemelli-Binički, Franjevački duh, izdao zbor franj. bosanskih bogoslova „Jukić“ Sarajevo 1935.

¹² Poznato je da je Dominik bio kanonik regularni sv. Augustina. Kao temelj svoga pravila uzeo je pravilo sv. Augustina, u kojem je bilo

za znanost. Sv. Pavao ga je naučio da ona vodi k oholosti, a Franjo je tražio nada sve poniznost. Nadalje znanost obuzimlje čitav duh, a onda što će biti od molitve, kada se čovjek daje na istraživanja problema koji su kadšto i isprazni? Franjina škola bila je molitva; njegova knjiga je lijepa Božja priroda. Pokazao je superiornost čina nad riječima. Svojim životom protumačio je evanđelje na takav način, da je to uopće teško nadvisiti.¹³

No ipak Franjo nije prezirao znanosti. Naredio je svojim učenicima, da poštuju teologe, koji nam daju »duh i život«. Znanost je dobra, samo ako je i pobožna. I njegov red imao je takovu znanstvenu elitu, kakovu on nije predviđao, a mogli bismo reći, ni htio, ali koja se, kako ćemo za čas vidjeti, nadahnula na žarištu njegova srca. Može li onaj, koji sije gorušično zrno u polju kat. Crkve, predvidjeti veličinu stabla, u koje će se razviti? Zar Bog objavljuje sve svoje nakane svojim odabranicima? Koji je to utemeljitelj, koji bi u tančine odredio pravac, kojim se njegova ustanova mora razvijati? Uz njegov um opstoji i Providnost i onaj veliki radnik — vrijeme.¹⁴

Inocent III., Honorije III. i Grgur IX., koji su zacrtali put franjevcima, bili su veliki promicatelji znanosti i tražili su da prosjački redovi vrše vidnu ulogu na univerzama onoga vremena. »Studium Parisiense« bila je umna i moralna snaga, kula kršćanstva, štiti i obrana kat. Crkve. Poznata je ona uporedba koja je toliko puta spomenuta i na razne načine protumačena, a koja glasi: »His itaque tribus, sc. sacerdotio, imperio et studio, tanquam tribus virtutibus videlicet naturali, vitali et scientiali, catholica ecclesia spiritualiter mirificatur, augmentatur et regitur. His itaque tribus, tanquam fundameno, pariete et tecto, eadem ecclesia tanquam materialiter proficit.«¹⁵ Znanost je jednako elemenat kat. Crkve i u istom smislu kao svećenstvo i vlast. I Franjo onoga istoga časa, kada se stavio

---

naredeno: »Codices certa hora singulis diebus petantur« (Denifle, Archiv, I, 184). Dominik je poslao učenike u Pariz »ut studerent et praedicarent et conventum facerent«. Sv. Dominik umr'o je 1221. On je napravio pravilo za svoj red, ali nažalost mi ga u prvotnom obliku ne posjedujemo. Isp. Walz A., O. P., Compendium historiae Ordinis Praedicatorum, Romae 1930, 28; Planzer D., O. P., De Codice Ruthenensi miscellaneo in Tabulario Ordinis Praedicatorum asservato, u Archivum Fratrum Praedicatorum V (1935) 5—123; Denifle H., Quellen zur Gelehrten-geschichte des Predigersordens in XIII Jahrhundert, u Archiv für Litteratur und Kirchengeschichte II, 165 sqq.

¹³ Hygonet, cit. dj., 33 sqq.

¹⁴ Ibid.

¹⁵ Gilson E., La philosophie au Moyen âge, Paris 1925, 133.

u službu Crkve, morao je staviti za svoj program: obnoviti sve u Kristu! I u socijalnom i u idejnom redu! Asiški Ubogar još za svoga života gleda svoje sinove kao učitelje i u Bolonji i u Oxfordu.

Ukratko. Franju i Dominika spajao je u intimnom prijateljstvu jedan te isti ideal: osvajanje čitavoga svijeta! Suvremeni pisci stavljaju nam pred oči, kako su ova dva velikana postavili sebi isti cilj, kako istim putem kroče zajedničkom cilju, ali na različan način. Angelus da Clareno ističe, da su oni bili kao jedan čovjek: »Dominicus et Franciscus quasi unus homo ex anima et corpore subsistens et invicem sicut corpus et anima adversantes parare Christo Domino opere et doctrina plebem perfectam... missus est.«¹⁶ Dok generali obaju redova izjavljuju: »Hi sunt duo Cherubin, pleni scientia«, Dante crta, kako znanje Franjino izlazi iz ljubavi, a Dominik drži u ruci palmu Kerubina:

L'un fu tutto serafico in ardore,
L'altro per sapienza in terra fue
Di cherubica luce uno splendore.¹⁷

2. Franjevci i dominikanci u prvoj polovici 13. vijeka. — I Franjini i Dominikovi sinovi, raspršani po čitavom svijetu, ostvarivali su ideal svojih svetih utemeljitelja: propovjedali su sv. evanđelje. Uspjeh je bio zamjeran. Bavili su se i znanošću. Ubrzo su zauzeli sveučilišne katedre i u Parizu i u Oxfordu. U prvoj polovici 13. vijeka na sveučilištima predaju ovi dominikanci: Roland Kremanski, Ivan od sv. Eligija, Hugo de S. Caro, Rikard Fisacre, Querik od sv. Quentina, Gaufridus. Franjevci imaju ove sveučilišne profesore: Aleksandra Haleškoga, Ivana de Rupella, Vilima Melitonskoga, Oda Rigalda, Adama de Marisco, Rikarda Rufa, Tomu Yorškoga. Teološka Suma Haleškoga, filozofska Suma Tome iz Yorka, enciklopedija Bartolomeja Engleskoga, ubrajaju se među najznačajnija književna djela ove epohe. Ali već tada — kako pripovjeda Salimbene — dominikanci su se hvalili, da su pametniji nego li franjevci. Kad bi došli u posjete franjevcima — veli Salimbene — ljubezno bi bili primljeni, ali vraćajući se svojoj kući, govorili bi, da su prošli »per homines ydiotas«.¹⁸ Istina — nadodaje kroničar — u početku

¹⁶ Archiv f. Litt. u. Kirchg. I, 560; Felder, Geschichte der Wissenschaftlichen Studien im Franziskanerorden, Freiburg i. B., 1904, 18—30.

¹⁷ Paradiso, XI. Isp. Sarri F., San Domenico e i Francescani nel Canto XII del Paradiso, u Studi Francescani XXX (1933) 3—38.

¹⁸ Salimbene Parmensis, Chronica (Mon. Ger. Hist. Scriptores XXXII), 252: »Isti boni homines semper de scientia glorianur et dicunt quod in ordine eorum fons sapientiae invenitur, cum Ecclesiasticus dicat:

su franjevci bili većinom braća lajici, koja se nijesu bavila znanošću. Ali nakon god. 1219. svećenici su bili mnogobrojni.

Čini se da su neki i franjevci i dominikanci već u prvoj polovici 13. vijeka počeli pomalo zaboravljati ideal svetih utemeljitelja i baviti se besmislenim raspravama i tricama. Matej Pariški svjedoči, da je pariški biskup morao konačno osuditi deset propozicija koje su širili i naučavali neki redovnici, koji su htjeli doznati tajne božje!¹⁹ Među osuđenim izrekama nalazimo: da blaženici, ni Majka Božja ne borave u nebu s anđelima, nego »in coelo aqueo«; da zli anđeli i praroditelji nijesu imali dovoljno sredstava, da ustraju u dobru... Posebno treba spomenuti izreku: »quod multae veritates sunt ab aeterno, quae non sunt Deus«.²⁰

Denifle O. P. je objelodanio izvadak iz rukopisa lat. 16360 pariške nacionalne biblioteke, koji nam svjedoči, da je ovu pogubnu nauku branio i širio »fr. Stephanus« koji je vjerojatno bio dominikanac.²¹ »Vitae Fratrum« pričaju da je na glavi ovog inače učenog i svetog redovnika, sjedio davao dok je »in capitulo« odbio naredbu svojih poglavara i nije htio da se pokori.²² Činjenica je također, da su ove zablude bile raširene po dominikanskom redu. Generalni kapitul, nakon osude od pariškog biskupa, naređuje svoj braći da se izbrišu »de quaternis«...²³

Fons sapientiae verbum Dei in excelsis. Eccli. I, 5. Dicunt etiam, quod transierunt per homines ydiotas, quando transeunt per loca fratrum Minorum, in quibus eis caritative et sedule ministratur. Sed per Dei gratiam modo non poterunt dicere, quod per homines ydiotas transierunt, quia feci quod docet sapiens in Proverbiis, dicens: Proverb. XXVI, 5. Responde stulto iuxta stultitiam suam, ne sibi sapiens esse videatur...«

¹⁹ Matthaei Paris., *Historia maior Angliae*, ed. by H. Rich. Luard, London 1878, IV, 279.

²⁰ Ibid. — Denifle, *Chartularium Univers. Paris. I*, 170—2.

²¹ Isp. Callebaut A., Alexandre de Halès, O. F. M. et ses confrères en face de condamnations parisiennes de 1241 et 1244, u *La France Franciscaine X* (1927) 257—272. Denifle, I, 172 n. 1: »In MS, Paris. 16360, in quo solo auctor nominatur, non exprimitur cuius ordinis fuerit iste frater Stephanus; Math. Paris. l. c. loquitur de »praecipuis Praedicatorum et Minorum lectoribus«. Habet maximam probabilitatem, praedictum fratrem fuisse fr. Stephanum de Varnesia O. P., qui a Stephano de Salanhac inter primos ord. magistros Paris. affertur... et adhuc anno 1248 Parisius docebat...«

²² *Monumenta Ord. Praed. I*, 208.

²³ Denifle, I, 172 n. 1: »Errores relatos ab aliquibus ex Ord. Praed. fuisse propagatos concludere debemus ex eo quod Cap. general. an. 1243

Iako nije stalno da je koji od Male Braće naučavao spomenutih 10 propozicija²⁴ (valjda su stoga dominikanci i smatrali franjevce idiotima), ipak nam i Matej Pariški i Toma da Celano svjedoče²⁵ da je bilo i sinova sv. Franje, koji su raspravljali o raznim problemima »subtilius et celsius quam decuit aut expedivit«.

»Scientia inflat«, kazao je sv. Pavao. Dominikanske konstitucije od god. 1244. upozoruju svoju braću, da se vježbaju u onome što je podesno za proširenje vjere: »quae sunt contra haereticos et ad fidei defensionem«. ²⁶ Generalni kapitul od 22. svibnja 1244. naređuje, da se čuvaju braća novotarija i da prihvate općenitu nauku: »Monemus quod lectores novas opiniones non inveniant, sed magis communiore et magis approbatas sequantur«. ²⁷ Ova je naredba izdana iste godine, kada je Toma Akvinski uzeo na se habit sv. Dominika. Franjevci, zajedno sa mnogim dominikancima, držat će se naredbe dominikanskog kapitula, a veliki Akvinac malo poslije branit će »novas opiniones«, koje će prouzrokovati vječne trzavice među franjevcima i dominikancima, koje ipak ne će srušiti veze prijateljstva, koje su Franju i Dominika u zajedničkom idealu spajale.

3. Franjevci i dominikanci u drugoj polovici 13. vijeka. — Sv. Bonaventura izjavljuje, da ga u Franjinu redu najviše osvaja to što je započeo slično kao i kat. Crkva: od jednostavnih ribara, Crkva se razvila do najvećih učenjaka; »quae primo inceptit a piscatoribus simplicibus et postmodum profecit ad doctores clarissimos et peritissimos; sic videbis in Religione beati Francisci«. ²⁸ Dok je Serafinski Naučitelj ove riječi pisao, imao je pred očima mnoštvo učenjaka svoga reda, koji su se nalazili po raznim kultur-

---

et 1256 et Capitulum provinciale provinciae Provinciae anni 1256 fratres obligavit, errores condemnatos de quaternis abradere.«

²⁴ Mandonnet, u *Revue thomiste* XXXII (1925) 512 pokušao je da dokaže, kako je god. 1248 osuđen u Parizu i Franjevac Rikard Cornubensis. No O. Callebaut, cit. čl., 263 s pravom veli, da ovo mišljenje O. Mandoneta treba baciti kao neosnovano.

²⁵ Toma de Celano, *Legenda secunda* cap. IX § 149 veli: »Quid dicitis filii Sanctorum? Degeneres vos zelus et invidia probat, nec minus illegitimos honorum ambitio. Invicem mordetis et comedetis nec bella et lites nisi ex concupiscentia oriuntur...« Callebaut, cit. čl., u *La France Franciscane*, 261.

²⁶ *Monumenta Ord. Praed.* III, 29.

²⁷ Denifle, I, 173; *Monumenta Ord. Praed.* III, 29 n. 1 veli Reichert: »Haec monitio sine dubio cohaeret cum statuto facto in praecedenti capitulo de erroribus condemnatis per magistros Parisienses.«

²⁸ *Opera omnia*, VIII, 336.

nim središtima. Za svoga dugog generalstva (1236.—1273.) Bonaventura je autentično protumačio misao sv. Franje obzirom na znanost: slio je u divnu cjelinu i vjeru i spekulaciju i znanost. Njegova je teza, da se franjevci moraju baviti knjigom: »Patet quod Patribus ex intentione beati Francisci incumbit studere.«²⁹ Bonaventura je primjerom pokazao, kako netko može biti i vjeran sin sv. Franje i tačan vršitelj njegova ideala, a ujedno velik učenjak, velik teolog. Bonaventurina znanost nosi na sebi pečat Franjine svetosti. Uzvišenost i savršenost božanskoga bića — to je ideja vodilja serafinske sinteze, a to je ideja koja gospodari čitavim sv. Franjom: »Deus meus et omnia«! Stvorenje je slika, sličnost Stvorca: stepenica koja nas vodi Bogu, znak po kojemu treba da ga spoznamo. Isus-Krist spaja nebo sa zemljom. Bez Krista nije moguće biti pravi filozof. »Christus est omnium magister. Ipse est medium omnium scientiarum.«³⁰ Ova se misao odražuje posebno u znamenitom »Itinerarium mentis in Deum«, o kojemu Gerson veli, da ga je čitao kroz 30 godina, i uvijek nove ideje nalazio. Jest veli Bonaventura: »Vjera je izvor mudrosti i znanja, sive sit de aeternis sive temporalibus.«³¹ Augustin, Anselmo, Sveti Oci — to su, kako je već kazao Toma Yorški »sapientes Dei«, a Aristotel, Platon i drugi filozofi su »sapientes mundi«. Bonaventura imajući pred očima žalosne činjenice, koje su se odigrale i kod dominika-

²⁹ Opera omnia, VIII, 431.

³⁰ Opera Omnia, V, 567. Gilson, La philosophie de saint Bonaventure, Paris 1924, 34—36. — Netko je napisao u Hrvatskoj Prosvjeti 1935, br. 10, »filozofija kristocentrizma...« O. B. 12—13 izvada svakojake zaključke odatle, što bi »srž i mozak« metafizike bio Krist. On govori, da to znači naturalizirati ovo otajstvo. Ne vjeruje »da bi se franjevački profesori usudili zaniijekati veliko otajstvo Krista«. Dakle su franjevci radikalno srušili filozofiju...! Kada je O. B. na str. 11 spomenuo Gilsonga mogao je pročitati i njegovo djelo o utemeljitelju franjevačke škole, pak bi vidio, kako Gilson u tome što je Bonaventura postavio Krista kao središte ne samo teologije nego i filozofije, ne vidi ništa od onoga što O. B. spominje. Gilson tumačeći misao sv. Bonaventure str. 36 veli: »L'albertinisme se trompe nécessairement parce que, s'il situe le Christ au milieu de la théologie, il ne le situe pas au milieu de la philosophie...« Gilson ipak ne kaže da Tomina i Bonaventurina filozofija »ne mogu imati međusobno ništa zajedničko«. On svoje monumentalno djelo o filozofiji sv. Bonaventure završuje ovim riječima, str. 473: »La philosophie de saint Thomas et celle de saint Bonaventure se complètent comme les deux interprétations les plus universelles du christianisme, et c'est parce qu'elles se complètent qu'elles ne peuvent ni s'exclure ni coïncider.«

³¹ Opera Omnia, V, 347.

naca i kod franjevaca, ističe, da se kršćani ne moraju mnogo povoditi za poganskim filozofima. On uzimlje za svoj program: »Nolo novas opiniones adinvenire«! Napokon naglašuje, kako i teologija i filozofija moraju voditi Bogu.³²

Franjo je našao u Bonaventuri svoga teologa. Bonaventura duguje Parizu svoju znanost — veli Gilson — a u duši Franjinoj tražio je inspiraciju. »Pariz nije srušio Asiza, niti je Asiz zanijekao Pariz«! A to stoga, što je učitelj ostavio svoju katedru i pošao na Alvernu, da razmišlja. Potomstvo, koje je nazvalo Franju Alvernskim Serafinom, dalo je Bonaventuri slavan naziv Serafinski Naučitelj.³³

Bonaventurini učenici razvijaju djelatnost na svim područjima znanosti: na teološkom, filozofskom, prirodoslovnom polju. Pišu djela o matematici, astronomiji, fizici. Bilo je nesavršenosti, koje prate ljudska djela, ali uglavnom Red se drži pravca, kojega je zacrtao sv. Bonaventura: znanost u službi vjere; znanost koja na sebi nosi pečat najvećega dobra: *Summa bonitas!*

I dominikanci ostvaruju ideal svoga utemeljitelja. Bonaventura ne niječe te činjenice; pače je izričito naglašuje. »Alii (naime dominikanci) principaliter intendunt speculationi, a quo etiam nomen acceperunt, et postea unctioni. Alii (naime franjevci) principaliter unctioni et postea speculationi. Et utinam iste amor vel unctio non recedat.«³⁴ Dakle dominikanski red služi Bogu pod lozinkom istine, a franjevački pod lozinkom ljubavi. No ni Bonaventura ni Toma nije shvaćao, da su ova dva pravca dijametralno oprečna. Razne nam legende stavljaju pred oči prijateljstvo između Tome i Bonaventure, iako njihova nauka nije bila potpuno ista obzirom na sva i pojedina pitanja.³⁵ Oni su bili osvjedočeni, da ne

³² Ibid., 325.

³³ Gilson, cit. dj., *La philosophie de saint Bonaventure*, 472: »Dans cette philosophie si puissante et si complexe, la science se nourrit de la charité qu'elle éclaire; Paris ne détruit pas Assise et Assise ne rénie point Paris. Mais si la sombre plainte de Jacopone de Todi devient ici sans objet, c'est que, descendu de sa chaire magistrale, le docteur est allé méditer sur l'Alverne...«

³⁴ Opera Omnia, V, 440.

³⁵ Legenda nam priča, kako je Toma pošao u samostan Male Braće. Pokuca na Bonaventurina vrata. Ne čuje nikakova glasa. Polako otvara vrata. Toma se povlači govoreći: »Pustimo da svetac piše život sveca«. Opera omnia, X, 54. Druga legenda priča, kako Bonaventura raspravlja s Tomom. Serafinski Naučitelj više je svraćao pažnju na muku Isusovu nego na skolastične argumente. Toma ugleda nad glavom svoga druga

znam kako velika svetost ne može jamčiti za istinitost znanstvenog osvjedočenja, i da je Bog i svece pustio da raspravljaju...

Franjevci i dominikanci bili su ujedinjeni i u borbama, koje su se u drugoj polovici 13. vijeka razvile između prosjačkih redova i svjetovnog klera. Oni su, potpomagani od Sv. Stolice, zajedničkim silama izvojevali svoja prava.

U Engleskoj nadbiskup Pechkam vodi naučnu borbu s tomistima:³⁶ među franjevcima i dominikancima opažaju se jake trzavice. Ali ipak oba reda znaju razlikovati prijateljstvo, ideal svojih utemeljitelja, od naučnih kontroversija.

4. Od 14. vijeka pa do danas. — Sve tamo od Ivana Duns Skota pa do 19. vijeka pitanje o N. Začecu na poseban je način dijelilo franjevence i dominikance; prouzrokovalo je neugodnih trzavica, pokazalo je u praksi vrijednost i značenje franjevačkog i dominikanskog ideala. S jedne strane se ističe poglavito znanost, a s druge strane pobožnost, ljubav i Duns Skotov princip: »Quidquid excel-

---

Isusa Krista. Iz rana Propetoga teče krv i sliva se u Bonaventurina usta. I od ovoga časa Toma iz poštovanja prema Kristu nije više argumentirao protiv Bonaventure: »ideo amplius non est ausus arguere contra illum, sc. de veneratione Christi«. Opera Omnia X, 54 n. 12.

³⁶ Pantomisti crnim bojama opisuju Pechkama. Mandonnet je branio tezu, kako je Pechkam vodio borbu proti Tome na Sorboni, koja bi bila tomistična! Mandonnet temelji svoje dokazivanje na svjedočanstvima Bartolomeja iz Kapue, koji je u procesu beatifikacije sv. Tome 1319 kazao, da je čuo od više dominikanaca, kako je u Parizu navalio Pechkam na Tomu, a on je »cum dulcedine et humilitate« odgovarao... (Acta SS. Martij I, 7, 712; Mandonnet, Siger de Brabant, 99). Pechkam u svojim pismima govori, kako su Tomu u Parizu njegova braća napali, kako su protiv njega ustali i pariški biskup i profesori, »cum pro hac opinione (de unitate formae) ab episcopo Parisiensi et magistris theologiae, etiam a fratribus propriis argueretur argute«, a on ga je sam branio: »nos soli eidem astitimus ipsum, prout salva veritate potuimus, defensando...« Pechkam ovo svjedoči god. 1285. Piše biskupu linkolnskomu; bori se proti engleskim dominikancima. I nitko nije mu predbacio, da neistinu u ovom predmetu govori. O Pechkamu piše dominikanac Trivet († 1328.) da je bio »mentis benignae« (d' Achery, Spicilegium², III, 207), on je očevidac borba u Parizu, i njemu Mandonnet i družina ne vjeruju nego onomu »se audivisse«, što se je govorilo u Napulju god. 1319., kada je Tocco zajedno sa svojim drugovima izmišljao legende. Mandonnet je pišući o Pechkamu voden predrasudama, tvrdi O. Callebaut u cit. čl., Jean Pecham O. F. M. et l'augustinisme. Mandonnet je umislio, da je Pechkam poveo borbu protiv tomizma. No milieu povjesni dokazuje da niti je 13. vijek bio

lentius est, attribuendum Mariae«. ³⁷ O tim borbama, koje su došle do vrhunca u 16. i 17. vijeku, neću ovdje govoriti. Ipak ću spomenuti da je i u ovim borbama i dominikanski i franjevački red bio ujedinjen u idealu koji je spajao Dominika i Franju. Dok Bzovije napada na franjevački red, dominikanci, kako svjedoči Wadding, službeno osuđuju Bzovija »ne sacra luat Religio, quod indigne peccavit Alumnus«. ³⁸ I franjevački generalni kapitul od god. 1651. naređuje učiteljima reda, da se u borbi sa tomistima čuvaju pretjeranosti. ³⁹ Bartolomej Durand vodi borbu sa dominikancem Gonetom.

---

tomistični niti je dosljedno trebalo Pechkamu povesti reakciju protiv onoga što nije postojalo (Callebaut, cit. čl. 150 sqq.). De Wulf, Histoire de la philosophie médiévale II.º Louvain 1936, 256 donosi izjavu Pechkamovu i izjavu Bartolomeja iz Kapue te veli: »Entre les deux versions il est difficile de se prononcer. Si le ton de Pecham est vif, il est sincère, et rien n'est invraisemblable dans son rapport. De son côté, Roger Marston nous apprend qu'il assista à cette dispute retentissante (corporeis auribus audivi) et que l'opinion thomiste fut condamnée tamquam contraria sanctorum assertionibus et doctrinae et praecipue Augustini et Anselmi.« Gilson, cit. dj. La philosophie de saint Bonaventure 30 veli da nije bila zavist glavni motiv borbe između franjevača i dominikanaca za vrijeme Pechkama«. Str. 31: »Nous ne discuterons pas ici le récit que Jean Peckham nous a laissé de sa controverse, ni la vraisemblance de l'attitude qu'il s'attribue ou qu'il attribue à saint Thomas d'Aquin; son témoignage est manifestement intéressé, mais surtout la question nous paraît être d'importance secondaire. Ce qu'il nous importe de connaître beaucoup plus que le détail de la controverse, ce sont les partisans que Jean Peckham pouvait avoir derrière lui: Etienne Tempier, l'évêque de Paris; les maîtres séculiers en théologie, et peut-être quelques Dominicains... Aussurément, mais il faut ajouter saint Bonaventure à cette liste...«

³⁷ De Thöth, cit. dj., 17 ističe, da je male važnosti skotistični argument »decurt, potuit, fecit«, i da ne bismo imali dogme, kada Crkva ne bi svečano definirala istinu o N. Z. Toskanski župnik niti zna što je Duns Skot učio, niti ima pojma koju je ulogu u povijesti dogme N. Začeca igrao argument »decentiae, convenientiae«. Nadam se, da se u Hrvatskoj ne će obnoviti rasprave o nauci sv. Tome i Duns Skota što se tiče N. Začeca, te da neće trebati iznositi činjenice, koje sigurno ne bi bile drage onima, koji bi izazivali.

³⁸ Waddingus, Annales, I, u posveti »Amico Lectori«, str. VII. Wadding ističe, kako je Bzovije išao samo za tim: »ut summe exaltaretur Dominicana atque in imum deprimeretur Franciscana Religio.«

³⁹ Holzapfel-Haselbeck, cit. dj., 502.

No odmah na početku izjavljuje, da je spravan sve poništiti, što bi moglo uzdrmati prijateljske veze između dva bratska reda.⁴⁰

U borbama između dominikanaca i franjevacu o N. Začecu, kadšto su navedene one riječi iz Geneze XIII, 8: »Ne, quaesio, sit iurgium inter me et te; fratres enim sumus«. Tako se u 17. vijeku Petar de Alva obraća na dominikance, moli ih da prihvate tezu o N. Začecu, i obećaje da među njima više neće biti prepirke:

Nonne sumus Fratres? Monstrarunt talia Patres

Qui nos fundarunt, et nomine sanctificarunt.

Absque ergo macula conceptam dicite Matrem

Qui sine labe tuum vultis conscribere fratrem;

Tunc erimus fratres: iunget concordia fratres.

Et calamus tractus, nusquam prodibit in actus.⁴¹

»Opinio Minorum«, glavna i najznačajnija teza franjevačke — skotistične škole, proglašena je dogmom na 8. prosinca 1854. Nakon toga Crkva je na poseban način počela preporučivati tomizam ne samo dominikancima nego i drugima. U naše doba borba se razvija među dominikancima i isusovcima. Ako izuzmemo Del Prada O. P., koji je vapio: »Pereat Scotus!«⁴² i još nekoliko njegovih drugova, možemo reći, da ozbiljnijih trzavica ovih posljednjih decenija nije bilo među franjevcima i dominikancima. Posebno treba željeti, da se u Hrvatskoj, gdje je dosad vladao potpuni mir i međusobno potpomaganje, ne obnove rasprave o pitanjima, koja bez odluke sv. Stolice, nikada neće biti definitivno riješena.⁴³ Poželjno je da se

⁴⁰ Bartholomaeus Durand, *Clipeus Scotisticae Theologiae contra novos eius impugnatores*, Venetiis 1709: »Fateor tamen quod quidquid... strictum fraternae caritatis vinculum, quo Angelici Dominicani cum Seraphicis Franciscanis perpetuo foedere sociantur, dissolvere videbitur in pondere sanctuarii omnia perpendentibus, id totum et ex animo retractatum volo«.

⁴¹ Alva, cit. dj., *Nodi (introductio)*.

⁴² Belmond, cit. čl., u *Études Franc.* 1924, 175.

⁴³ Cikojević, O. Bošković i franjevački kongres, u *Nova Revija* XV (1936) 309—311. O. Cikojević veli da kada je čitao predgovor O. B. da se je samo čudio kolika je njegova »umišljenost i fantazija«. »Ali ono što nam je jako neugodno jest to, da ovakav netaktičan i neosnovan način pisanja i udaranja na franjevački kongres i tolike zastupnike franjevačkih provincija u našoj državi vrijeđan je da stavi u opoziciju franjevački Red sa dominikanskim. To bi bila golema pogreška, iz koje bi slijedilo veliko, opće zlo i šteta, a još bi veća šteta slijedila za naša oba Reda.«

razlaže nauka i Tome i Duns Skota, ali historičko-ekspozitivnom metodom.

*

U lateranskoj bazilici nalazi se mauzolej, što ga je podigao Lav XIII. na uspomenu Inocenta III. Inocent leži na raskošnom krevetu. Nad njim se pojavljuju dva tajinstvena lika: Franjo i Dominik, koji kao da govore Petrovu Nasljedniku: Počivaj u miru! Ova lateranska bazilika, simbol Crkve, koju si vidio da se ruši i siromašak je na svojim ramenima drži, još stoji uspravna, okrunjena slavom. Videnje te nije prevarilo!⁴⁴

Franjo i Dominik stavili su se u službu Crkve, na raspolaganje Petrovu Nasljedniku. Franjevački i dominikanski pokret imali su zajednički cilj: slava Božja i spasenje duša! »Dominik daje ljubav po svjetlosti, Franjo daje svjetlost po ljubavi. Svjetlost i ljubav su dva krila, kojima se Bog može dohvatiti, i u Bogu se ujedinjuje Dominik i Franjo.«⁴⁵ I toga radi vele dva generala, dominikanski i franjevački, u pismu od god. 1254.: »Pensate dilectissimi, pensate, quanta debet inter nos dilectionis sinceritas abundare, quos eodem tempore genuit mater Ecclesia; quos ad id opus, salutem sc. animarum communiter operando, aeterna caritas ordinavit; quos professiones in modico differentes sic assimilant tanquam fratres nos intime diligamus.«⁴⁶ Ideal, koji je spajao Dominika i Franju, spajao je kroz vjekove, uza sve neugodne trzavice, franjevece i dominikance. Na tisuće puta opetovao se onaj divni prizor, koji nam Dante stavlja pred oči.⁴⁷ Toma hvali Franju, Bonaventura Dominika, generali dvaju redova pišu svim članovima: »O quantum exemplum mutuae caritatis et pacis requirunt a nobis Patres nostri S. Franciscus et B. Dominicus caeterique fratres nostri primitivi, qui sic in vita sua se tenere dilexerunt, tamque sincerae caritatis indicia ostenderunt, videndo se sicut angeli Dei, suscipiendo se invicem sicut Christus, honore invicem praeveniando, in profectu mutuo congaudendo...«⁴⁸

ZAKLJUČAK.

Svoj odgovor na kritiku prof. Zimmermanna o »Problemu spoznaje«, započeo je O. Bošković ističući, da kada bi bilo istinito

⁴⁴ Mortier, L'oeuvre de saint Dominique et de saint François, u *Miscellanea Dominicana, Romae* 1923, 28.

⁴⁵ Mortier, O. P., *ibid.*, 44.

⁴⁶ Waddingus, *Annales ad an. 1255 n. 12 (Ad Claras Aquas III, 430)*.

⁴⁷ *Paradiso XI, 28 sqq.*

⁴⁸ Waddingus, *cit. mj.*

što dr. Zimmermann o njegovoj knjizi tvrdi, da bi ta knjiga bila »jedna od najvećih gluposti, koje su se uopće pojavile na kugli zemaljskoj«. Zatim je kazao, da je onakove kritike »teško naći u povijesti nauke«. ⁴⁹

Nije isključeno da se o. Bošković sjetio ovih refleksija, ako je čitao moje dosadašnje razlaganje. Zato ću i odgovoriti sa prof. Zimmermannom: »Bio bih osobito zadovoljan, da sam ovu knjigu mogao pohvaliti iz naučnih razloga, ali držim da ona može skolastici po svojoj nesolidnoj izradbi više škoditi nego koristiti«. ⁵⁰ Imam pred očima predgovor knjige »Adeoski Naučitelj«.

Požalio bih, što sam upotrebio svoje vrijeme, da pobijem tvrdnje koje su tako neosnovane, a usto napisane bez aplikacije prvotnih pravila metodologije, kada sam temelj nauke, koju sam razložio, ne bi bio poučan i za razvoj neoskolastike u Hrvatskoj od nemale važnosti. Nijesam uopće na to pomišljao da uvjerim pantomiste o neispravnosti njihove teorije. Jednoga dana prigovarali su učenici fribourške univerze Del Pradu O. P. da ne mogu shvatiti, kako je realna distinkcija između biti i bivovanja u stvorovima, temeljna istina kršćanske filozofije. Del Prado je odgovorio: »Ako ne razumiješ, a ti vjeruj. Si non intelligis, crede!« ⁵¹ Na prvom međunarodnom kongresu u Rimu Garrigou-Lagrange O. P. govorio je, kako i Duns Skotova i Suarezova metafizika vodi panteizmu, nominalizmu itd. Međutim ustao je O. Pelster stavljajući upit, ako je zaista ta nauka takova zašto je Crkva trpi u kat. školama? ⁵² Garrigou-Lagrange je mislio, da je problem riješio, kad je kazao: »ad maiora mala vitanda«, ⁵³ i ne znajući da takav odgovor nije ništa drugo nego — kako zapaža O. Descoqs — stvarni napadaj na čast i na mudrost crkvenog učiteljstva. ⁵⁴ Pègues O. P. »profesor

⁴⁹ Bogoslovska Smotra 1933, 38.

⁵⁰ Bogoslovska Smotra 1933, 181.

⁵¹ Isp. Belmond, cit. čl. u Études Franciscaines 1924, 175.

⁵² Acta Congressus, 259: »Si doctrina Scoti et Suarezii, etsi nullo modo haeretica, habet tamen consequentias adeo funestas, non intelligo quomodo magisterium Ecclesiae potuerit tales doctrinas tolerare, et quidem in suis scholis, quibus sedulo invigilat.«

⁵³ Acta, 261: »Ecclesia tolerat praedictos dissensus inter scholasticos ad maiora mala vitanda: nec propterea pessumdat fides, quia fides habet motivum et obiectum formale stricte divinum, quod omnino superat humanas theologorum speculationes. Periculum tamen est in recedendo a S. Thoma, nam dixit Pius X. in Encycl. Pascendi: »Aquinatem vel parum deserere praesertim in re metaphysica, non sine magno detrimento esse.«

⁵⁴ Descoqs, cit. čl., Thomisme et suarezianisme, 187: »En quel sens la déclaration de Pie X doit être entendue, Pie XI l'a fait savoir authen-

sv. Tome na Angelicumu«, bio je jedan od najvećih apostola pantomizma u Francuskoj. Proti njemu su pisali: Descoqs, Cavallera, Lebreton, de Tonquedec, Riediger, Gaudeau, Belmont, Yves de la Brière, Jean de Dieu, Le Prêtre i drugi. Ali ga nijesu obratili. Nijesu bili bolje sreće ni dominikanski učenjaci: Hedde, Congar, Lemonnyer, zatim »Revue Thomiste«. ⁵⁵ Hedde je već god. 1924. pozvao tomiste i svoju braću, da ne zatvaraju oči pred činjenicama. Crkva nije naložila tomistične teze »à l'assentiment interne«; u pitanjima o kojima raspravljaju »auctores melioris notae«, među kojima se sigurno nalazi Skot i Suarez, svatko može slijediti mišljenje koje mu se čini vjerojatnijim. ⁵⁶ Valjda će doći dan, kada će Crkva svima nametnuti tomizam — tako Hedde tješi pantomiste — kada će svatko morati držati realnu distinkciju, ali taj dan još nije došao! Sredstvo da pospješimo taj željeni čas — nastavlja Hedde — nije zatvaranje očiju pred izjavama Pija XI. i »tražiti više, nego što traži majka Crkva«. Jedino sredstvo dostojno pravog filozofa, jest: nastojati uvjeriti duhove, staviti u pravo svijetlo filozofsku istinu. ⁵⁷

Slično se izrazuje J. de Tonquedec. On je kazao da pantomisti samo podcjenjuju Tominu filozofiju, kada hoće da je ljudi prihvate stoga, što Crkva to tobože nalaže. Filozofija je posao razuma, a ne auktoriteta: Crkva hoće da se ona proponira, a nikome je ne nameće. De Tonquedec ubraja O. Pèguesa među mrski rod tomista: »la race des thomistes... est une espèce haïssable«. Ove je riječi objelodanila dominikanska »Revue Thomiste«, i kazala da pravi

---

tiquement dans l'encyclique studiorum ducem et par l'entremise de Mrg Janssens. Quant à soutenir que l'Église tolère les discussions entre catholiques dans les questions controversées de scolastique ad majora mala vitanda, c'est calomnie pure et portet une grave atteinte à l'honneur, au bon renom scientifique et à la sagesse éclairée du Magistère sans parler d'autres conséquences qui sautent aux yeux. Non seulement l'attitude de l'Église ne se doit pas interpréter dans le sens d'une pure tolérance qui cherche à éviter de plus grands maux, mais il faut le dire haut et ferme: l'Église encourage formellement et positivement ces diversités d'École...« Str. 191 Descoqs ističe, kako je sam Garrigou-L. u navedenim riječima priznao, da crkva i učiteljstvo »ne connaissent des doctrines en philosophie que dans la mesure où elles ont une relation directe ou indirecte avec la foi et avec les choses du salut...«

⁵⁵ Rasprave spomenutih pisaca naveli smo ovdje-ondje.

⁵⁶ Hedde, cit. čl. u Revue Apologétique 1924, 524.

⁵⁷ Ibid., 525: »ce jour n'est pas encore arrivé...« A sigurno neće ikada ni doći...!

tomist mora prihvatiti de Tonquedecovo mišljenje, jer »drugo je tomist, a drugo sektarac tomizma«...⁵⁸

No ni isusovci, ni franjevci, ni dominikanci, ni svjetovni kler, nitko nije mogao uvjeriti Pèguesa. On je kao odgovor napisao brošuru, u kojoj je naveo nekoliko izreka iz raznih Papinih enciklika, a posebno iz *Motu proprio, Doctoris Angelici*; naveo je kanon »sancte teneant«; pismo, što mu ga je upravo Benedikt XV., riječi: »ne latum quidem unguem... Thomae doctrinam Ecclesia suam propriam edixit esse«. I traži da se Tomine teze brane »saltem ut est opinio«!⁵⁹

Ne ćemo ispitivati, da li je filozofski u sebi opravdana metoda, koju neki redovi nameću svojim članovima, da moraju »in omnibus« slijediti nauku ovoga ili onoga pisca, i dosljedno da ne mogu prihvatiti neke teze, koje mogu biti i istinite, ali nijesu baština škole; nećemo ponovno isticati, kakovu su ulogu igrale predrasude sistema, reda u razvoju tomizma. No kada neki katolici hoće per fas et nefas da Crkva čitavom kršćanstvu nametne kao »čistu istinu« filozofske teze, koje ne samo da se ne nalaze in deposito fidei, nego su i nestalne, dvojbene; kada hoće da Crkva osudi i zabaci sve što se protivi nauci jednog pisca, koji ne znam kako velik bio, a nije imao dar nepogrešivosti, onda nam interes i ljubav za Crkvu, znanošć i istinu nalaze, da takav postupak energično osudimo.

⁵⁸ Isp. Pègues, *L'autorité Pontificale*, 3; De Thöth, cit. dj., 16. — »Questa bella nota fu scritta nella »Revue Thomiste« ironia di nomi! — Zaista ironija!

⁵⁹ Pègues, cit. dj. *L'autorité Pontificale*... — Pègues donosi Benedikta XV, kada je prikazao Papi »Teološku sumu« na francuskom jeziku. No vrijedno je spomenuti, da je Pègues poslao Papi i brošuru »Autour de s. Thomas«, moleći sv. Oca da ga blagoslovi, jer on samo hoće da se u kat. školama naučaje »de préférence la doctrine de s. Thomas d'Aquin, sans vouloir pour cela l'imposer à l'adhésion des esprits...« Ja sam i brošuru i pismo našao u vatikanskoj biblioteci! Malo prije svoje smrti, Pègues dajući konference u Rimu o temi »Il Maestro per eccellenza nell' esposizione del divino insegnamento«, razlagao je svoju zavjetnu misao. (*L'Osservatore Romano*, 22 marzo 1936). *Vox clamantis*...! Descoqs, *Archives* 1935, 68: »Des factums comme celui du P. Pègues, en même temps qu'ils compromettent l'autorité de l'Église, discréditent lamentablement les méthodes de travail, l'enseignement et toutes les productions scientifiques des catholiques, en général, et en particulier, — ce dont l'auteur n'a pas l'air de se douter, — tous les travaux de l'école à laquelle il appartient, c'est-à-dire de tous ceux qui défendent les thèses de l'elenchus, et dont la doctrine en matière philosophique risque d'apparaître dans ces conditions comme commandée par l'autorité et non pas réglée et inspirée par la seule raison...«

Neka hrvatska inteligencija uzme u ruke djela velikog Akvinca, neka istražuje nauku ovog crkvenog naučitelja, ali neka traži za se i svetom smatra onu slobodu, kojom se služio i sam sv. Toma, i samo tako postao »Doctor communis«. Prezirati i osuđivati velike pisce, koji su kroz vjekove bili »doctores probati«, to nije nikada bila dobra filozofska metoda. Tko hoće štovati sv. Tomu, a na to smo svi katolici dužni, ima uspješnijih sredstava od onih što ih svjetuje pisac predgovora knjige »Andeoski Naučitelj«. Nitko nije dužan da se drži one: Magister dixit! Nitko ne mora poistovjetovati sv. Tomu i tomizam sa dominikanskom školom niti skolastiku sa Tomom. Treba dobro paziti da se ne pomiješa u djelima sv. Tome ono što je temeljno s onim što je sporedno, stalno s nestalnim, obligatno sa fakultativnim. Što nađemo u djelima ili Tome ili Skota ili drugog kojeg skolastika da je stalno, to držimo; što je nestalno, istražujemo, i to bez nadmetanja; i kada istinu upoznamo, pružimo je našem narodu, i to bez hvastanja. Te se je metode dosad držao neoskolastični pokret u Hrvatskoj: tim pravcem treba da se i unaprijed razvija!

Crkva postavlja velike nade u skolastiku na čelu sa sv. Tomom. Nemojmo svojom nerazboritošću i tjesnogrudnošću preveć natezati luk, da se ne bi povratio ondje gdje je bio u 18. vijeku. U govorništvu oni koji štiju Demostena, Cicerona, Bossueta, ne zabranjuju drugima nasljedovati Hortenzija, Sokrata, Fenelona. U muzici iako neki pripisuju Beethovenu lovor-vijenac, ipak ne zaboravljaju ni na Haydna, ni Mozarta, ni Schuberta.⁶⁰ A mi bismo teolozi i filozofi morali zbaciti »s prijestolja i Atanazija i sv. Augustina i sv. Anselma i Bonaventuru i Skota i Suareza... i Bossueta i Fenelona, da podignemo sv. Tomu.«⁶¹ Nije to dobro podnožje za jednog velikog čovjeka — dovikuje nam Fridrik Morin — rušenje svih slavni ljudi čovječanstva u ime jednog samog renoméa!⁶² Sistemski ekskluzivizam najveći je neprijatelj istine i napretka znanosti. Nemojmo omalovažavati sv. Tomu, ali nemojmo ga ni obožavati. Ovo je jedino ispravno stanovište, kojega se drže »svi kat. učenjaci«, »svi kat. redovi« osim nekoliko dominikanskih učenjaka i neznatne šačice njihovih pristaša. Posebno je ovo važno za nas, koji živimo na raskršću između istoka i zapada, koji moramo imati na umu, da među pravoslavnom braćom može biti i dobrih i kršćanskih filozofa, koji niti ne poznaju tomizam niti bi ga spremno prihvatili. Poznato je, kako nerjetko slavenski konvertiti ističu, da im

⁶⁰ Janssens, cit. mj.

⁶¹ Morin F., Dictionnaire de philosophie et de théologie scolastiques, II, 1172—3.

⁶² Ibid.

je potreban Rim, a ne tomizam! »Krist nije zahtjevao — veli ruski konvertit Kobilinski — Ellis — da ja budem tomist, ako hoću pripadati njegovoj Crkvi. To nije zahtjevao nijedan apostol i nijedan papa. A mnogi katolici, pa i oni koji govore o uniji, tako rade i tako govore, kao da mi ujedinjeni pravoslavci nijesmo napustili skizme, sve dotle dok ne napustimo našu kršćansko-platonsku misao.«⁹³ Kao što razni putevi iz pokrajine vode prema gradu, tako nas i razne metode, razni sistemi mogu dovesti istoj kat. nauci. Kao što se, ako potegnemo crte sa periferije kružnice prema središtu, sve sastaju u središtu, tako i kat. škole, kao što iz jedne vjerske istine izvode mnogostruke zaključke, tako se opet ujedinjuju u jednoj istini, pa onda imamo i u nauci potpuno jedinstvo svete Crkve.

Crkva ne donosi zakone o filozofiji radi filozofije; njezine odluke upogled filozofskih teza imaju uvijek odnošaja s dogmom. Crkva ne poistovjetuje riječ Božju s umovanjem ljudskim niti dogmu sa sistematskim obrazloženjem dogme. Sv. Stolica kazala je da su 24 tomistične teze pouzdana smjernica. I time je mnogo rekla. Ali nije nikada kazala da su te teze isključivo istinite, i da su oprečne nepouzdana smjernice. Crkva je u naše doba imenovala sv. Tomu i zaštitnikom i vođom kat. škola. Ali nijedan papa nikada nije rekao da je u svim filozofskim pitanjima jedino Tomino mišljenje istinito; nijedan nije izjavio, da je Toma »jedini, ekskluzivni naučitelj«; nijedan nije ni pomislio na to, da bi morao osuditi i zabaciti sve što se protivi nauci Anđeoskog Naučitelja. I stoga držimo se naredbe velikoga reformatora kat. škola slavno vladajućega Pape Pija XI., koji je svima doviknuo »honestam illam quidem cupimus iusta in libertate aemulationem«. Crkva nalaže da u školama naučajemo sv. Tomu, ali ujedno da nitko od nikoga ne traži više nego od svijuu traži zajednička majka Crkva, koja se kroz vjekove držala, i danas se drži, onoga načela:

In necessariis unitas, in dubiis libertas, in omnibus caritas!

---

⁹³ Hochland 1934/35, Viertes Heft, 368. — Isp. Denissoff E., L'Église russe devant le thomisme, Paris 1936. On je svršio nauke na tomističnoj univerzi, pristaša je tomizma, ali str. 11. veli: »Certains occidentaux seraient tentés de croire que les Russes pourraient se convertir tout simplement au thomisme. Ils jugent en Latins dans cette question délicate, et font peu de cas de la valeur du génie byzantin, que les Russes se sont assimilé avec le baptême...«